

Fra pålagt taushet til bispemyndighet

Synnøve Hinnaland Stendal

– om utviklingen av kvinners rettigheter i Den norske kirke

22

Utviklingen av kvinners rettigheter i Den norske kirke har skjedd i et samspill mellom kirke og stat. Statskirkeordningen har vært en avgjørende faktor i prosessen. Det var Stortinget som åpnet prestedtjenesten for kvinner, men det var de kristelige organisasjonene som først gav kvinner i Norge en offentlig arena. Dette hadde betydning for kvinners stilling i samfunnet generelt.

Fra midten av 1800-tallet fikk det store fraværet av rettigheter for kvinner i lovverket økende grad av oppmerksomhet. Det var imidlertid kvinnebevegelsens gjennombrudd i 1880-årene som for alvor satte fart i kampen for formell likestilling.

Stemmerett og valgbarhet

I 1903, ett år før kvinner fikk stemmerett i Misjonsselskapet og ti år før alminnelig stemmerett, ble kvinner, ved kongelig resolusjon, tildelt stemmerett ved menighetsmøtene. Dette var avgjørende, og Kirkekommisjonen av 1908, som på bred basis utredet ulike sider knyttet til kirkas ordning, kommenterte saken på følgende måte: «Fra da av har kvinder kirkelig stemmerett i Den norske statskirke. At foreta nogen forandring heri, kan der selvfølgelig ikke være tale om». Da Lov om menighetsråd ble vedtatt i 1920 og Lov om bispedømmeråd i 1933, var stemmerett og valgbarhet for kvinner for lengst en selvfølge.

Kvinnens adgang til geistlige embeter Det mest ømtålige likestillingsspørsmålet i Den norske kirke, kvinnelige prester, var innbakt i spørsmålet om kvinners adgang til de statlige embetene. Muligheten til å ta alle embetsksamener ble åpnet allerede i 1884, og spørsmålet om å kunne få et embete var oppe i Stortinget for første gang sju år seinere. Problemet var at Grunnloven ble forstått slik at den ikke inkluderte kvinner i borgerbegrepet, og norsk borger måtte en være for å inneha et statlig embete. Det ble derfor vedtatt et tillegg til Grunnloven som gikk ut på at kvinners adgang til embeter skulle bestemmes ved lov. I 1912 ble de fleste av de statlige embetene åpnet for kvinner. Det manglet bare få stemmer på at dette også ble gjort gjeldende for de geistlige.

Kvinnebevegelsen fortsatte med å holde saken varm. I 1920-årene gjennomførte derfor Kirkedepartementet en avstemning i menighetsrådene. Den viste at de aller fleste rådene var mot å åpne for kvinnelige prester. Saken ble likevel behandlet av Stortinget i tre omganger i 1930-årene. «Vi står ikke som kvinner, vi står som mennesker, skapt i Guds billede. Vi står som norske borgere», sa representanten Signe Swensson, som kjempet til siste slutt for kvinners rett til å være prester. Biskopene forsøkte å omgå problemet ved å fremme forslag om en særskilt kvinnelig tjeneste i kirka, i prinsippet en lek tjeneste som kvinnelige teologer kunne gå inn i. Dette fikk liten betydning, og gjen-

nombruddet kom i 1938. Kvinner fikk da adgang til de geistlige embetene, men med et forbehold om at menigheten kunne reservere seg på prinsipielt grunnlag. Denne reservasjonsretten ble fjernet av Stortinget i 1956.

Rett til lek tjeneste

Fra midten av 1800-tallet var kvinner i ferd med å finne sin plass i kirka som aktive i frivillig, kristelig virksomhet, noen få etter hvert også som diakoniser og menighetsøstre. Men å gi rom for kvinners leke tjeneste knyttet til gudstjeneste og sakramentsforvaltning hadde relevans for spørsmålet om kvinnelige prester

«Vi står ikke som kvinner, vi står som mennesker, skapt i Guds billede. Vi står som norske borgere»

Signe Swensson

og satt derfor lenger inne. De første offisielle sakene om kvinners rett til å tale i kirka endte i 1911 med at kvinner, ved kongelig resolusjon, fikk adgang til å delta i forhandlingsmøter, i religiøs undervisning for barn og til å holde foredrag til kristelig opplysning. I 1888 hadde menn fått mulighet til å forkyne i kirka utenfor de faste gudstjenestene. Denne retten fikk kvinner først i 1925, men da hadde menn allerede i tolv år kunnet forkyne også ved regulære gudstjenester.

I 1949 fikk biskopene rett til å innvie leke til menighets- og institusjonstjen-

este. Kvinner fikk da samme mulighet som menn hadde hatt siden 1913 til å forette soknebud og forvalte nattverd innenfor menigheten og til eventuelt å forette dåp innen en institusjon. I 1956 ble den siste resten av forskjellsbehandling fjernet også for leke kvinner.

Formell og reell likestilling

Mens kampen i de første fasene dreide seg om likestilling i lov- og regelverk, har utfordringen i seinere perioder vært å bidra til at den formelle likestillingen kan realiseres i faktisk likestilling. Formell og reell likestilling er ikke det samme, men like rettigheter er en forutsetning for likestilling i praksis.

Det har vært, og er, fortsatt viktig å arbeide for jevnere kjønnsfordeling i alle sammenhenger og på ulike nivåer i kirka,

blant annet ved å få kvinner inn i ledende stillinger og verv. At Norge var først ute av de nordiske landene med å få ei kvinne som biskop, var en seier i så måte. I 2006 var likevel kun 19 % av prestene i Den norske kirke kvinner. Det er også fremdeles viktig å bidra til at kjønns- og likestillingsperspektivene blir synliggjort og arbeidet med innenfor hele bredden av de kirkelige fagområdene.

Helt fra Kirkerådets første tid har tema som gjelder kvinnefrigjøring, kjønnsroller og likestilling stått på sakskartet, i noen tilfeller tilskyndet av Bispemøtet og i stor grad tilskyndet av staten og den offentlige opinion. Kvinnelige teologer og prester og enkelte grupper av kristne kvinnesakskvinner har vært plogspisser. De internasjonale, økumeniske organisasjonene har gitt viktige impulser, og Kirkemøtet, ved en rekke vedtak - blant annet om kvinnelige biskoper, har hatt stor betydning for utviklingen av reell likestilling innen Den norske kirke.

